

INCURSIUNE ÎN CULTURA ȘI PSIHOLOGIA UNUI „SOLDAT DIVIN”

Intitulat *God's Little Soldier (Micul Soldat Divin)*, romanul scris de autorul indian Kiran Nagarkar (n. 1942) se bucură de o prosepțime și o apreciere constante, deoarece aduce în prim-plan diverse tematici pertinente în societatea contemporană mondială; un bildungsroman pe cât de vast, pe atât de extraordinar, extrem de complex, captivant și intrigant prin prisma problematicei dezbătute. Deși se realizează prin intermediul ficțiunii, analiza personajelor, crearea situațiilor de cumpănă și prezentarea laborioasă a evenimentelor manifestă un substrat psihologic de o acuratețe deosebită, de un realism penetrant, presărat pe alocuri de momente fantastice, alegorice, halucinante.

Motorul principal al narațiunii îl reprezintă Zia Khan, cel care este numit în titlu *micul soldat divin*, și evoluția acestuia din copilărie până la „maturitate” și moarte. Pun emfază pe cuvântul „maturitate” deoarece, dintr-un punct de vedere, Zia rămâne imatur pe tot parcursul vieții sale. Provenind dintr-o familie musulmană educată, având un tată bogat, de profesie arhitect și sculptor, care a obținut averea prin muncă intensă, Zia trăiește cu familia extinsă (incluzând o mătușă) destul de bine în perioada copilăriei și adolescenței, într-o vilă luxoasă din Mumbai, India. Tatăl, Zafar, este un om altruist, generos, o fire creativă, cu simț moral extrem de bine dezvoltat, cu o gândire universalistă, care consideră toți oamenii egali, indiferent de religie sau condiție umană, cu un echilibru emoțional și un caracter potrivite ca exemplu pentru cei doi fii ai săi – Zia și fratele său mai mic, Amanat, suferind de astm.

Mătușa sa, Zubeida, este o musulmană conservatoare, trecută de prima tinerețe dar celibatară, ceea ce se consideră un inconvenient pentru o femeie din comunitatea ei. Zubeida se simte mereu singură, lipsită de iubire și apreciere din partea familiei, astfel că își îndreaptă toată atenția spre nepotul său; îl răsfăță pe Zia peste măsură, încearcă să îi satisfacă toate dorințele, dar totodată îl tratează, în mod conștient și inconștient, ca un obiect pe care ea trebuie să îl modeleze după viziunea proprie. Ea este cea care, din fragedă pruncie, îl numește pe Zia „soldatul lui Allah” – cel care „va curăța lumea de infideli, de ofensatorii lui Allah”, cel care va deveni sfânt prin „minunile” pe care le va face – trasându-i astfel niște limite în gândire și în dezvoltare, limite peste care Zia nu va reuși să treacă niciodată. Însăși Zubeida trăiește cu convingerea că ea a fost aleasă de Allah, care i-a însărcinat misiunea de a sculpta sufletul

și ființa micului Zia pentru lupta divină, aceasta fiind, în concepția Zubeidei, vocația vieții lui. Pentru Zubeida, nimic nu contează în afară de „voia lui Allah” ca Zia să aducă împreună toți credincioșii și să-i elimine pe așa-ziii *infideli*. Zubeida continuă să susțină pe parcursul vieții că ea poate și trebuie să îi învețe și pe alții ce înseamnă a fi „un bun musulman”. Când nu reușește să facă asta cu Zafar și Shagufta, părinții lui Zia, Zubeida se concentrează asupra copilului, care este influențabil și devine tot mai atașat de ea și de convingerile ei de viață. În afară de Zubeida, mai apar niște „lideri musulmani” care îi „educă” pe tineri pe terenul de joacă, de cricket sau fotbal, fără ca părinții lor să știe.

Pe scurt, gândul că *el* este „soldatul lui Allah”, un om ales să facă „lucruri mari” îl lansează pe tânărul Zia pe un drum fără întoarcere și fără scăpare. Extrem de inteligent, excelând la matematică și științe, cu un adevărat dar de a calcula operații matematice rapide și exact, paradoxal, Zia crește și își dezvoltă identitatea în jurul religiei, al etichetelor și al conceptelor pe care i le-a insuflat mătușa care s-a ocupat constant de îngrijirea lui până la vârsta adultă. În copilărie și chiar adolescență, Zia face o obsesie din a fi ceea ce se așteaptă alții (de pildă mătușa sa) să fie. Așadar, *locus*-ul identității sale se formează în exteriorul său, creând astfel un conflict între ființa sa interioară și ființa exterioară, el căutând mereu să se identifice cu ceva extern.

Trecând prin diverse etape și crize existențiale, Zia ajunge să oscileze de la o extremă la alta, chiar de la o religie la alta, într-un mod obsesiv și absolut radical, eul său fiind ghidat întruna de ideea că el este „o ființă superioară”, ce are darul și menirea de a lupta în numele unei divinități (pe care el nu o înțelege și nici nu o cunoaște). De-a lungul vieții, Zia își schimbă religia, trecând de la islam la creștinism (catolic), apoi se afiliază unei secte tantrice, fiecare din aceste schimbări de *identitate* religioasă fiind însoțite de schimbarea numelui (are deci în roman trei nume), însă din punct de vedere *psihologic* el rămâne același individ – impulsiv, inflexibil în opinii, lipsit de compasiune, rațional și calculat, un om al extremelor care știe foarte bine cum să își ascundă anumite acțiuni și gândirea de societate.

Dacă analizăm personajul prin prisma psihologiei funcționaliste a lui William James (1890/ 1892), care vorbea de eul sau „ființa empirică” (*empirical self*) precum o triadă în

Ștefana Pădăreanu 2003

care câte un tip de „eu” conduce celelalte „eu-ri” ale individului, se poate afirma că între „eul religios”, „eul social” și „eul material” ce intră în constituția psihicului și personalității lui Zia se manifestă în mod constant tensiuni, conflicte, chiar permutații și modificări de ierarhie. Acestea, la rândul lor, conduc la modificări de comportament și oscilații bruște între un eu și altul, între ceea ce este Zia cu adevărat și ceea ce vrea ori trebuie să reflecte în exterior, pentru ceilalți membri ai societății, fără a ieși din limitele rațiunii (deși are unele momente de atitudine paranoidă).

Din perspectivă psihanalitică, Zia manifestă „complexul Oedip” printr-un comportament aversiv în special față de tatăl său, pe care îl urăște, dar în anumite situații expune și un comportament cu *tendințe* schizofrenice în raport cu alții, fiind un personaj care nu pare să reușească vreodată să își găsească un echilibru sau o liniște interioară. Chiar și când devine călugăr, schimbându-și numele în Lucens, caracterul său și atitudinea față de familie și membrii noii comunități nu se modifică vizibil, el continuând să fie un om extrem în viziunea sa asupra vieții, a oamenilor și lucrurilor în general – e total împotriva homosexualității, a avorturilor, a relațiilor pasagere (deși în tinerețe, ca licean musulman, el însuși făcuse un copil într-o relație pasageră, copil pe care nu îl recunoaște). Pe de altă parte, fiind de o inteligență ieșită din comun, el reușește să facă mereu rost de bani prin tot felul de „mici afaceri”, fiind din ce în ce mai mult atras de jocuri de putere care îl împing pe calea infracțiunii. Așa că din călugăr devine afacerist, apoi traficant de arme, și ajunge chiar mujahedin, în spatele baricadelor extremiștilor islamici din Afganistan și Kashmir, ucigând nenumărați oameni și copii nevinovați, victime colaterale într-un război fără sfârșit care, la fel ca în realitate, îmbogățește producătorii și dealerii de armament.

În mod interesant, Amanat, fratele său, îi reproșează într-o scrisoare că de fapt Zia nu are decât o singură religie: indiferent ce face, el rămâne fidel religiei extremismului, care îi dă senzația de putere și îi satisface dorința de a fi mai presus de alții. Psihicul lui Zia a fost modelat de mătușa care s-a ocupat de creșterea lui, iar evoluția sa în viață s-a derulat în mare parte ca urmare a impactului pe care învățăturile acumulate în copilărie le-au avut asupra lui. Una din multiplele ilustrații vizavi de ușurința cu care copilul poate fi influențat de familie sau educatori apare într-un episod din roman, atunci când mătușa Zubeida citește ziarul în camera ei și comentează nervoasă, cu voce tare, în prezența micului Zia: „de ne-ar scăpa cineva de câiniiăștia hinduși că nu ne lasă în pace...”. Acest comentariu se înregistrează în formă denotativă în psihicul copilului, care își amintește de câinele maidanez pe care îl hrănea un indian hindus de la magazinul din colțul străzii. Deși el se jucase cu câinele acela de multe ori și lumea îl îndrăgea pentru că era blând și jucăuș, Zia ia un cuțit din bucătărie și, fără să spună nimic nimănui, se duce în stradă

și înjunghie cățelul care dormea pe trotuar, strigând lozincă: „Jos cu câinii hinduși!”.

Ilustrația aceasta oglindește de fapt unul din modurile în care stereotipurile, „miturile” sociale și culturale, tensiunile interetnice și atitudinea iresponsabilă (conștientă sau inconștientă) a adulților pot lăsa urme asupra psihicului copiilor. Făcând un astfel de gest, din punct de vedere psihologic, Zia reiterează apartenența și susținerea sa față de familia lui musulmană (cel mai adesea o consideră *familie* doar pe mătușa sa), conturându-și o „identitate de grup”. Paradoxal, nici mătușa, nici părinții, nici educatorii și profesorii – de la școala primară până la universitate – nu realizează cine este Zia cu adevărat sau ce impact au limbajul și atitudinea lor asupra gândirii și evoluției sale personale. Necesitatea unei „identități de grup” îl împinge pe Zia peste ani să se alieze cu diverse grupuri de interese care aparent și/ sau temporar îi oferă o stabilitate, un sentiment de apartenență, așadar și o oarecare putere. Această necesitate intră de multe ori în conflict cu simțul și caracterul său individualist, introvert, cu nevoia acută de a fi singur și de a acționa după bunul plac, fără martori, la acțiunile sale, tocmai pentru a evita asumarea responsabilității anumitor fapte.

Putea mătușa sa să îl modeleze pe copil într-o altă direcție?! Cum ar fi putut părinții să contracareze greșelile mătușii și să șlefuiască personalitatea și identitatea fiului lor pe o cale mai puțin distructivă pentru el și pentru ceilalți?! Acestea sunt întrebări la care psihologul și oamenii interesați pot căuta răspunsuri și soluții cât mai potrivite, în funcție de caz. Bineînțeles că nu este nici adevărat și nici corect politic să se generalizeze, să se afirme că „toți... sunt la fel” – în acest caz, dintr-o familie cu cinci membri, trei erau niște oameni extrem de generoși, care nu făceau nicio distincție între ei ca musulmani și oameni de alte religii; erau cosmopoliți și universalști în viziune și comportament, atât în spațiul privat cât și în societate. Sunt imposibil de decelat toți factorii psihologici și culturali, toate situațiile, oamenii și evenimentele care îl formează pe Zia ca adult și îl propulsează pe diverse direcții în acțiunile sale, ori de prezentat toate celelalte personaje din profesii și medii extrem de diferite, precum și din țări diferite, care joacă roluri majore în interacțiunile unora cu ceilalți. Din perspectiva fenotipică, Zia este și produsul mediilor în care a trăit, al prejudecăților și manifestărilor patologice ale altor membri ai familiei și comunității care l-au influențat, oameni care nu puteau să vadă dincolo de limitele personale. Simțul său moral se dezvoltă pe o direcție trasată în copilărie și adolescență de cei care îl „educă”, ceea ce formează o coordonată psihologică ce rămâne parte integrantă din Zia ca ființă bio-psiho-socială pe tot parcursul vieții.

Acest periplu narativ constituie o alegorie a zilelor noastre, el îndeamnă la reflecție și stârnește argumente pro și

Cheie de boltă I

contra vizavi de nenumărate subiecte și experiențe pe care ființa umană le trăiește de-a lungul existenței sale. Kiran Nagarkar este unul din scriitorii semnatari ai declarației împotriva supravegherii în masă practică în era digitală, apel adresat de literați din toată lumea care susțin democrația, libertatea și integritatea umană (vezi articolul din *Dilema Veche***). Toate discuțiile noastre, dar și studiul operei sale, au relevat că este un om preocupat de natura și condiția umană, de trecutul și viitorul omenirii, un autor autentic, original, cu un fin simț critic și un umor fascinant. Prin scrierile sale se pot explora lumi noi, necunoscute, se pot cunoaște oameni, culturi și etnii cu cutume deosebite, mituri și caractere umane surprinzătoare, cu specific indian și nu numai, care pot servi drept texte potrivite pentru o analiză psihosocială și interculturală.

Referințe bibliografice:

1. James, William, 1892, *Psychology*, Cleveland and New York: The World Publishing Company, ed. 1948, Digital Library of India (DLI)
 2. Nagarkar, Kiran, 2006, *God's Little Soldier*, New Delhi: Harper Collins Publishers, ed. 2012
- **„Scriitorii împotriva supravegherii în masă”, *Dilema Veche*, accesat la 9 decembrie 2013
<http://dilemaveche.ro/sectiune/dileme-on-line/articol/scriitorii-impotriva-supravegherii-in-masa>